

ПЕРЕДУМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛЕЖНОГО РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК

PREREQUISITES FOR ENSURING AN APPROPRIATE LEVEL OF ECONOMIC SECURITY OF AN ENTERPRISE AND THEIR INTERCONNECTION

Стаття присвячена актуальним питанням визначення передумов забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємств. Проаналізовано підходи вчених щодо взаємозв'язку явищ та дій, що визначають економічну безпеку, встановлено причинно-наслідковий зв'язок понять «економічна безпека – економічна ефективність – конкурентоспроможність», «інноваційний розвиток – економічна безпека». Зроблено висновок, що рівень економічної безпеки підприємства визначається ефективністю його функціонування. На основі проведеного дослідження чинників економічної безпеки та їх взаємозв'язку, запропоновано авторське трактування передумов забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства, до яких віднесено: ефективність, інноваційність та конкурентоспроможність. Встановлено ієрархію цих передумов, а саме, що в основі конкурентоспроможності підприємства лежить інноваційність та ефективність його діяльності.

Ключові слова: підприємство, економічна безпека, передумови, ефективність, інноваційність, конкурентоспроможність.

Стаття посвящена актуальним вопросам определения предпосылок обеспечения надлежащего уровня экономической безопасности предприятий. Проанализированы подходы ученых к взаимосвязи явлений и действий, определяющих экономическую безопасность, установлена причинно-следственная связь понятий «экономическая безопасность – экономическая эффективность – конкурентоспособность», «инновационное развитие – экономическая безопасность». Сделан вывод, что уровень экономической безопасности предприятия определяется эффективностью его функционирования. На основе проведенного

исследования факторов экономической безопасности и их взаимосвязи представлена авторская трактовка предпосылок обеспечения надлежащего уровня экономической безопасности предприятия, к которым отнесены: эффективность, инновационность и конкурентоспособность. Установлено иерархию этих предпосылок, а именно, что в основе конкурентоспособности предприятия лежит инновационность и эффективность его деятельности.

Ключевые слова: предприятие, экономическая безопасность, предпосылки, эффективность, инновационность, конкурентоспособность.

The article is devoted to topical issues of determining the essential prerequisites for ensuring the appropriate level of economic security of enterprises. Various approaches to studying the relationship of phenomena and activities that determine economic security are analyzed, clarifying the causal relationships in such conceptual chains as «development – economic security – sustainability – efficiency», «economic security – economic efficiency – competitiveness», «innovative development – economic security». It is substantiated that the level of economic security of an enterprise is determined by the efficiency of its functioning. Based on the study of economic security factors and their relationships, the author's interpretation of the prerequisites for ensuring the appropriate level of economic security of an enterprise, which includes efficiency, innovation and competitiveness, is proposed. The hierarchy of these prerequisites is established, namely, that the competitiveness of the enterprise is based on innovation and efficiency of its activity.

Key words: enterprise, economic security, preconditions, efficiency, innovation, competitiveness.

УДК 658.338

Фісуненко П.А.

к.е.н., доцент

ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»

Постановка проблеми. Останніми роками економічній безпеці підприємств приділяється все більше уваги як у сучасній науковій літературі, так і в практичній діяльності. Різноманітні економічні ризики глобального та національного рівня мають дестабілізуючий характер впливу на протікання бізнес-процесів, що передусім відображається на мікрорівні – рівні підприємств. В умовах глобалізаційних та трансформаційних викликів підприємствам для ефективного їх функціонування необхідний високий рівень економічного захисту від зовнішніх та внутрішніх чинників негативного впливу, від ризиків. Тому ефективне управління вітчизняними підприємствами, що функціонують в нестабільній сучасній ринковій економіці, потребує дієвих науково-методологічних підходів до формування їх власної економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема забезпечення економічної безпеки

різних рівнів є досить актуальною та достатньо представленою в науковій сфері. Вагомий внесок у дослідження концептуальних засад економічної безпеки підприємства зробили такі вітчизняні науковці, як О. Ареф'єва, Т. Кузенко [1], Н. Белоус [2], Т. Васильців [2], А. Гриценко [4], М. Копитко [5], О. Мороз, Н. Карачина, А. Шиян [6], О. Сороківська [8], Г. Ткачук [9], С. Шкарлет [10] та ін. Науковцями зазначається, що зміцнення економічної безпеки значною мірою залежить від ефективності заходів щодо формування сприятливого економічного середовища для ведення підприємницької діяльності. Тому до передумов економічної безпеки підприємництва відносять: поточний стан економічного розвитку, суспільне ставлення до ведення підприємницької діяльності та підприємницьку активність населення; кількість та частку діючих підприємств; частку зайнятого у підприємницькій діяльності населення; динаміку обсягів

виробництва і реалізації продукції; захист прав міноритарних акціонерів; розвинутість ринкової інфраструктури, фінансово-кредитної системи та фондового ринку; ефективність і стабільність податкової політики й системи державного регулювання підприємницької діяльності; рівень демократизації суспільства; якість життя та рівень доходів населення; наявність тіньового сектору. Разом із тим, певні аспекти даної проблематики на рівні суб'єктів господарювання потребують додаткового вивчення та доопрацювання, зокрема щодо визначення передумов забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємств.

Постановка завдання. Мета статті полягає у аналізі та систематизації передумов забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємств, встановленні їх взаємозв'язку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим завданням є дослідження передумов забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства, якими, згідно авторської гіпотези, є ефективність та інноваційність діяльності, а також конкурентоспроможність підприємства. Слід зазначити, що під передумовами (згідно Словника української мови [7], передумова – попередня умова існування, виникнення, діяння і т. ін. чого-небудь) будемо розуміти обов'язкову умову досягнення належного рівня економічної безпеки підприємства.

Для встановлення передумов необхідно дослідити підходи вчених щодо взаємозв'язку понять, явищ чи дій, що визначають економічну безпеку, встановити причинно-наслідковий зв'язок.

Так, дослідники О. Мороз, Н. Карачина, А. Шиян в монографії [6] наводять авторську позицію відносно взаємозв'язку понять «розвиток–економічна безпека–стійкість–ефективність»:

– толерантність як складова економічної безпеки є здатністю витримувати відхилення зовнішніх факторів у певному діапазоні їх зміни, який є умовою життєдіяльності підприємства;

– економічна безпека (у вузькому значенні відносно взаємозв'язку наведених категорій) є здатністю витримувати відхилення внутрішніх та зовнішніх факторів у певному діапазоні їх зміни;

– стійкість є здатністю підприємства сприймати вплив як зовнішніх, так і внутрішніх дестабілізуючих факторів і повертатися до рівноважного стану (безпека є абсолютною основою забезпечення стійкості підприємства);

– ефективність є відносною величиною, тобто відношенням результату із цілями або ефекту із витратами на його отримання, проте досягається лише за умови забезпечення економічної безпеки;

– розвиток є необхідною умовою досягнення економічної безпеки, і як результат доведення окреслених положень, стійкості та ефективності.

Як видно, автори вважають, що передумовами економічної безпеки є розвиток підприємства,

а стійкість та ефективність досягаються лише за умови досягнення економічної безпеки.

Дослідник М. Копитко запропонувала наступний взаємозв'язок: економічна безпека → економічна ефективність → конкурентоспроможність. На її думку, економічна безпека, як захист інтересів від негативного впливу дестабілізуючих чинників і використання можливостей внутрішнього та зовнішнього середовищ, забезпечує виживання підприємства в середовищі. Економічна безпека забезпечує одержання позитивних результатів у процесі використання ресурсів, які визначаються відношенням суми витрат до одержаного ефекту. В свою чергу, конкурентоспроможність як здатність зберегти та розвивати свою позицію щодо випуску та реалізації продукції за умов динамічної зміни конкурентного середовища, забезпечує розвиток підприємства в середовищі [5]. Тобто, економічна безпека підприємства сама є передумовою економічної ефективності та конкурентоспроможності. Погодитися з такою думкою важко, адже як можна забезпечити захист інтересів без забезпечення одержання позитивних результатів, не зрозуміло.

С. Шарлет зазначає, що «стан економічної безпеки держави та підприємств, а також їх конкурентоспроможність забезпечуються лише через адаптацію технологічної структури національної економіки до вимог світового і внутрішнього ринків, яка передбачає активізацію інноваційно-промислового розвитку, орієнтовану на здобуття нових знань, розробку нових технологічних рішень, комерціалізацію інновацій, технологічну реструктуризацію і зміцнення динамічної конкурентоспроможності всієї економіки» [10]. Автор вбачає процес формування стану економічної безпеки підприємства на засадах впровадження безупинного інноваційного пошуку і розкриває структуру, зміст, проблемну орієнтацію і ролеву семантику системної категорії «інноваційний розвиток – економічна безпека».

На думку О. Сороківської, підвищенню рівня економічної безпеки підприємств сприяє інноваційний розвиток [8]. А. Гриценко вважає, що «основним завданням зміцнення економічної безпеки підприємств виступає необхідність пошуку заходів забезпечення ефективності функціонування підприємств» [4].

У роботі [9] зазначається, що стан економічної безпеки відображає взаємозв'язок між внутрішніми інтересами господарюючого суб'єкта та інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, тобто відображає взаємозв'язок та взаємозалежність ступеня його економічного розвитку (рівнем та ефективністю використання складових потенціалу підприємства) та міри економічної свободи (гармонізацією інтересів підприємства із інтересами інших господарюючих суб'єктів). Забезпечення прибутковості, конкурентоспроможності

підприємства, його стійкості до змін ринкової кон'юнктури визначають економічні інтереси підприємства. Тобто, можна зробити висновок, що передумовами формування належного рівня економічної безпеки підприємства цей автор визначає ефективність, конкурентоспроможність та гармонізацію інтересів.

Як зазначає Н. Белоус, «достатньо важливим при формуванні системи економічної безпеки підприємства є ... ефективність використання всіх його ресурсів: виробничих ресурсів, нематеріальних ресурсів, активів, обігових коштів та інвестиційних ресурсів» [2].

У своїй праці Т. Васильців зазначає, що «зміцнення економічної безпеки ... підприємництва ... є неможливим без забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємств» [3].

О. Ареф'єва і Т. Кузенко, при розгляді зовнішніх і внутрішніх чинників економічної безпеки підприємства, при деталізації внутрішніх чинників, виділяють виробничо-операційні (ефективність використання основного і оборотного капіталу, структура та ліквідність активів, рентабельність виробництва, рівень застосовуваних технологій, рівень та структура витрат тощо) та фінансово-інвестиційні, в складі яких окремо виділяють наявність НДДКР [1]. Узагальнюючи, можна зазначити, що до передумов відносяться ефективність (в широкому значенні) та інноваційність діяльності підприємства.

Отже, можна зробити обґрунтований висновок, що рівень економічної безпеки підприємства визначається ефективністю функціонування. В свою чергу, ця ефективність визначається перш за все спроможністю управлінської системи підприємства залучити, сформувати, перерозподілити та використати необхідні ресурси. Таким чином, економічна безпека підприємства залежить від того, наскільки ефективно його керівництво і менеджери будуть спроможні уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки впливу окремих факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. При ефективному використанні ресурсів та наявності здатності підприємства до постійного розвитку можна стверджувати про досягнення високого рівня економічної безпеки.

Наступна передумова забезпечення належного рівня економічної безпеки – інноваційність діяльності підприємства, яка представляє собою якісну характеристику здатності підприємства до розробки та впровадження нових ідей, а також трансферу таких ідей ззовні. Від сукупності техніко-технологічних, організаційно-економічних, науково-освітніх, інформаційних, інституціональних, соціально-культурних та інших умов, що склалися на підприємстві та вигідно відрізняють його від інших підприємств за показниками інноваційної активності, залежить його рівень економічної безпеки.

Важливою передумовою забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства є його конкурентоспроможність. Класичне визначення конкурентоспроможності підприємства говорить, що вона характеризується його потенційними можливостями забезпечувати прибутковість свого бізнесу в довгостроковій перспективі. Також, про конкурентоспроможність можемо сказати, що це спроможність підприємства створювати умови, що дозволяють його економічній системі продукувати товари та послуги, які знаходять свого споживача (на внутрішньому чи зовнішньому ринках) та дозволяють виробникам отримувати прибуток. Таким чином забезпечується сталий економічний розвиток підприємства. Тобто, конкурентоспроможність виступає одночасно і засобом, і метою.

Таким чином, на основі проведеного дослідження взаємозв'язку передумов забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства (ефективність, інноваційність та конкурентоспроможність) встановлено, що в основі конкурентоспроможності підприємства лежить інноваційність та ефективність його діяльності. Причому не лише (але перш за все) прибуток та показники співвідношення доходів та витрат, але і організаційної та управлінської ефективності. І саме це дає можливість пов'язати в єдине ціле такі ключові характеристики діяльності підприємства, як ефективність і конкурентоспроможність.

Таке комплексне поєднання вищевказаних характеристик діяльності підприємства дозволить розробляти комплекс стратегічних, тактичних та оперативних заходів, направлених на забезпечення належного рівня його економічної безпеки. З точки зору системного підходу, між економічною безпекою підприємства (мета), конкурентоспроможністю підприємства (засіб) та ефективністю (співвідношення доходів і витрат, організаційна та управлінська ефективність) і інноваційністю його діяльності (інструменти) існують причинно-наслідкові зв'язки (рис. 1).

Таке комплексне уявлення надасть змогу системно підходити до визначення напрямків забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. На підставі проведеного дослідження обґрунтовано взаємозв'язок передумов забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства – ефективності, інноваційності та конкурентоспроможності. Встановлено ієрархію цих передумов, а саме що в основі конкурентоспроможності підприємства лежить інноваційність та ефективність його діяльності. Найвищий рівень, який характеризує результат, якого необхідно досягти, є економічна безпека, що забезпечує безкризовий розвиток підприємства.

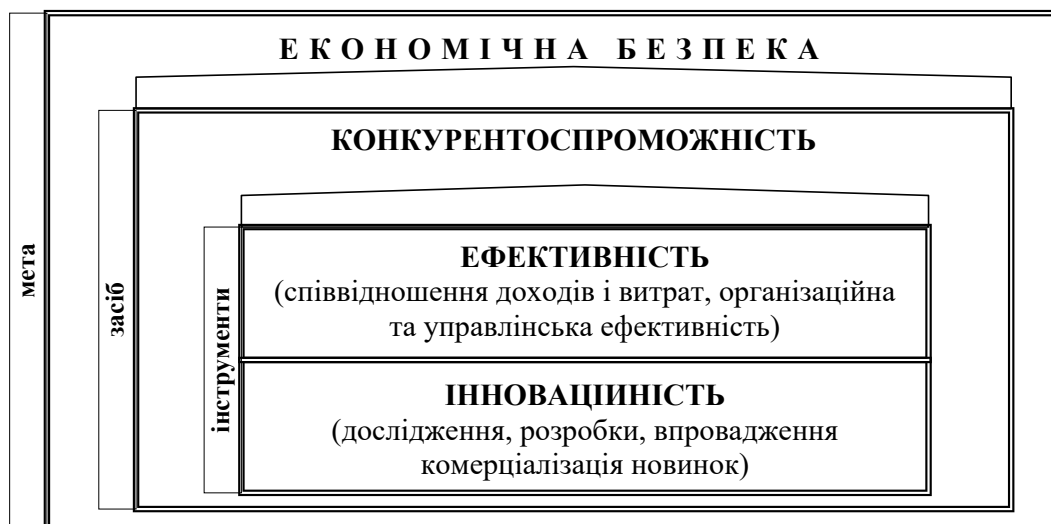

Рис. 1. Передумови забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства та їх взаємозв'язок

Джерело: авторська розробка

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ареф'єва О.В., Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємств. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. 170 с.

2. Белоус Н.Д. Теоретичне узагальнення складових і факторів формування економічної безпеки підприємств. Збірник наукових праць ВАНУ. Сер. Економічні науки. 2012. № 1(56). Том 3. С. 73–83.

3. Васильців Т.Г., Мандрик О.Я. Пріоритети і засоби забезпечення економічної безпеки малого і середнього підприємництва. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19.12. С. 128–133.

4. Гриценко А.С. Стратегічні засади зміцнення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. Облік і фінанси. 2018. № 2(80). С. 118–124.

5. Копитко М.І. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємства (на матеріалах підприємств транспортного машинобудування) : дис. ... д-ра екон. наук ; 21.04.02 / ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК». Київ, 2015. 478 с.

6. Мороз О.В., Карачина Н.П., Шиян А.А. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2010. 259 с.

7. Словник української мови : веб-сайт. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення 18.05.2018).

8. Сороківська О.А. Інноваційні напрями підвищення економічної безпеки підприємств малого бізнесу в умовах конфліктних ситуацій : дис. ... д-ра економ. наук : 08.00.04 / Терноп. нац. ун-т імені Івана Пулюя. Тернопіль, 2016. 488 с.

9. Ткачук Г.Ю. Еволюція підходів до визначення сутності економічної безпеки підприємства. Молодий учений. 2015. № 2(17). С. 110–113.

10. Шкарлет С.М. Формування економічної безпеки підприємств засобами активізації їх інноваційного розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : 08.00.04. Київ, 2007. 34 с.

REFERENCES:

1. Arefieva O.V., Kuzenko T.B. (2004) *Planuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv* [Economic

security planning of enterprises]. Kyiv : Yevrop. un-t. (in Ukrainian)

2. Bielous N.D. (2012) *Teoretychne uzahalnennia skladovykh i faktoriv formuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv* [heoretical generalization of components and factors of formation of economic security of enterprises]. *Zbirnyk naukovykh prats VANU. Ser. Ekonomichni nauky*, no. 1 56), vol. 3, pp. 73–83.

3. Vasylytsiv T.H., Mandryk O.Ya. (2009) *Priorytety i zasoby zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky maloho i serednoho pidpriemnytstva* [Priorities and means of ensuring the economic security of small and medium enterprises]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 19.12, pp. 128–133.

4. Hrytsenko A.S. (2018) *Stratehichni zasady zmitsnennia ekonomichnoi bezpeky silskohospodarskykh pidpriemstv* [Strategic principles for strengthening the economic security of agricultural enterprises]. *Oblik i finansy*, no. 2 (80), pp. 118–124.

5. Kopytko M.I. (2015) *Kompleksne zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva (na materialakh pidpriemstv transportnoho mashynobuduvannia)* [Complex maintenance of economic safety of the enterprise (on materials of the enterprises of transport engineering)] (PhD Thesis), Kyiv: VNZ «Universytet ekonomiky i prava «KROK».

6. Moroz O.V., Karachyna N.P., Shyian A.A. (2010) *Kontseptsiia ekonomichnoi bezpeky suchasnoho pidpriemstva* [The concept of economic security of a modern enterprise]. Vinnytsia : VNTU. (in Ukrainian)

7. *Slovyk ukrainskoi movy* [Dictionary of the Ukrainian language]: veb-sait. Available at: <http://sum.in.ua/> (accessed 18 May 2018).

8. Sorokivska O.A. (2016) *Innovatsiini napriamy pidvyshchennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv maloho biznesu v umovakh konfliktnykh sytuatsii* [Innovative directions of increase of economic safety of the enterprises of small business in the conditions of conflict situations] (PhD Thesis), Ternopil: Ternop. nats. un-t imeni Ivana Puliuia.

9. Tkachuk H.Yu. (2015) *Evolutsiia pidkhodiv do vyznachennia sutnosti ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva* [Evolution of approaches to determining the essence of economic security of the enterprise]. *Molodyi uchenyi*, no. 2(17), pp. 110–113.

10. Shkarlet S.M. (2007) *Formuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv zasobamy aktyvizatsii yikh innovatsiinoho rozvytku* [Formation of economic security of enterprises by means of activation of their innovative development] (PhD Thesis), Kyiv.

Fisunenکو Pavlo

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture

PREREQUISITES FOR ENSURING AN APPROPRIATE LEVEL OF ECONOMIC SECURITY OF AN ENTERPRISE AND THEIR INTERCONNECTION

In the conditions of globalization and transformation challenges, enterprises need a high level of economic protection from external and internal factors of negative influence, from risks for their effective functioning. Effective management of domestic enterprises operating in an unstable modern market economy requires effective scientific and methodological approaches to the formation of their economic security.

The main goal of this paper is to analyse and systematize the prerequisites for ensuring an appropriate level of economic security of enterprises, and to establish their relationships to each other.

The article uses methods of analysis and synthesis (in the study of phenomena and actions that determine economic security), structural and logical analysis (in establishing the causal relationship of the prerequisites for ensuring an appropriate level of economic security of an enterprise).

It is proposed to include efficiency, innovation and competitiveness among the prerequisites for ensuring an appropriate level of economic security for an enterprise. The hierarchy of these preconditions is established, namely that the competitiveness of an enterprise is based on innovation and efficiency of its activity. The highest attainment that characterizes the result to be achieved is economic security, which ensures crisis-free development of the enterprise.

It is noted that the level of economic security is determined by the efficiency, innovation and competitiveness of an enterprise. The established causal relationship between the proposed prerequisites will allow a systematic approach to determining the directions for ensuring an appropriate level of economic security for the enterprise.

Based on the study of economic security factors and their relationship, the author's interpretation of the prerequisites for ensuring an appropriate level of economic security for an enterprise, which includes: efficiency, innovation and competitiveness. It is substantiated that the level of economic security of an enterprise is determined by the efficiency of its operation. With the efficient use of resources and the availability of the company's ability for continuous development, it can be argued that a high level of economic security has been achieved. Innovative activity of an enterprise, as a prerequisite for ensuring an appropriate level of economic security, is a qualitative characteristic of the ability of the enterprise to develop and implement new ideas, as well as to incorporate such ideas from the outside. An important prerequisite for ensuring the appropriate level of economic security of an enterprise is also its competitiveness, which is characterized by the potential of the enterprise to ensure the profitability of its business in the long run. The hierarchy of these preconditions is established, namely, that the basis of competitiveness of an enterprise is innovativeness and efficiency of its activity. It is concluded that such a comprehensive combination of the above characteristics of an enterprise will develop a set of strategic, tactical and operational measures aimed at ensuring the appropriate level of economic security for the enterprise.